

34

Vilka väljare bytte parti när och till vad?

Vi har i tidigare kapitel uppskattat de största väljarströmmarna mellan 2018 och 2022 års val och räknat om bytarmatrisen i tusentals väljare för att få ett bättre grepp om de rörliga väljarna. Vi vet alltså hur många bytarna är och hur de bytte mellan partierna. Vi har också kunnat kartlägga vilka väljare som vittnar om att de fattar sena väljarbeslut. Men för att bättre kunna ge svar på frågan om varför valet 2022 slutade som det gjorde behöver vi kombinera uppgifterna om partibyten och tidpunkt för beslut. Vid vilken tidpunkt och i vilka väljargrupper ägde de valavgörande partibytena rum?

Tajmingen av partibytena kan vara olika beroende på om en väljare byter parti inom blocken eller mellan blocken. Därför vill vi kunna besvara frågan om huruvida det är vissa typer av partibyten som är vanligare bland väljare som bestämmer sig sent? Historiskt har de viktigaste och politiskt mest utslagsgivande partibytena varit blockbyten eftersom de haft en direkt betydelse för om det blir regeringsskifte eller inte (se Oscarsson & Holmberg, 2008). Så kan ha varit fallet även i samband med 2022 års val. Därför är det särskilt intressant att undersöka mer i detalj *när* i tiden avgörande blockbyten ägde rum.

Resultaten i tabell 34.1 försöker besvara frågan vilka väljare som byter när och till vad? Tabellen är mycket informationsrik. Vi utgår ifrån information om väljarnas egna subjektiva redogörelser för tidpunkten för röstningsbeslutet som vi analyserade i det föregående kapitlet. Nyheten här är att vi kombinerar svaren med information om fem olika typer av bytesbeteende: *stabila partiväljare* som inte bytte parti mellan 2018–2022 (Stab), *inomblocksbytare* som bytt parti inom mitten-vänsterblocket (inom MV) eller inom mitten-högerblocket (inom VH), två grupper av *mellanblocksbytare* som bytt vänsterut (MH→MV) och högerut (MV→MH). Till mitten-vänsterblocket räknar vi partierna V-MP-S-C och till mitten-högerblocket L-KD-M-SD. Endast personer som röstat på något av de åtta riksdagspartierna i båda valen 2018 och 2022 ingår i vår analys.

Vi börjar med att uppmärksamma gruppen som är helt stabil i sitt röstningsbeteende. Trots den ökade rörligheten i väljarkåren är det de stabila partiväljarna som vetat sedan länge hur de skulle rösta som har varit en dominerande grupp: Fyra av tio väljare (40,5 procent) tillhör grupper som är helt stabila och som bestämt partivalet tidigt. Denna grupp är sammansatt i huvudsak av äldre, relativt lågt utbildade men samtidigt politiskt intresserade, starkt övertygade partianhängare. De tidigt beslutade utgör en slags stabil ryggrad i väljarkåren och befinner sig i princip utom räckhåll för påverkan från partiernas valkampanjer. Denna stabila grupp spelar knappast någon roll för utgången av ett enskilt riksdagsval annat än genom att sätta en tydlig övre gräns för hur stora förändringar av partiernas röststöd som är möjliga. Och eftersom valdeltagandet är så högt även bland dessa

stabila partiväljare är det knappast heller möjligt att genom opinionsbildning och kampanjande åstadkomma tillräckligt stora demobiliserande eller mobiliserande rörelser för att förändra valutgången.

Tabell 34.1 Vilka väljare bytte när och till vad, 2022 (procent).

	Bestämde mig sista veckan				Bestämde mig under hösten eller sommaren				Visste sedan länge				sum	n			
	Stab	Inom MV	Inom MH	MH → MV	MV → MH	Stab	Inom MV	Inom MH	MH → MV	MV → MH	Stab	Inom MV			Inom MH	MH → MV	MV → MH
Samtliga	12,3	4,5	5,3	2,8	3,5	14,6	3,8	3,5	2,1	1,9	40,5	1,5	2,4	0,5	0,7	100	5 620
Samtliga	12	5	5	3	4	15	4	4	2	2	40	1	2	0	1	100	5 620
Man	11	3	5	2	3	15	3	4	2	2	44	1	3	1	0	100	2 763
Kvinna	14	6	6	3	4	14	5	3	2	1	37	2	2	0	1	100	2 857
22-34 år	18	10	7	2	6	13	4	2	1	2	30	1	3	0	0	100	665
35-49 år	16	7	6	3	5	15	5	4	2	2	30	2	3	0	1	100	1 175
50-64 år	12	4	5	3	3	15	4	4	3	2	40	2	2	1	1	100	1 578
65-74 år	11	2	4	2	2	15	4	4	2	3	45	2	2	0	1	100	1 155
75+	6	2	5	2	2	15	2	3	2	1	55	1	3	1	0	100	1 022
Grundskola	8	1	3	1	3	13	1	1	1	2	63	1	3	0	1	100	661
Gymn/Eftergymn	12	4	5	2	4	13	3	4	1	2	44	1	3	1	1	100	1 897
Högskola/Univ	14	6	6	4	4	16	6	4	3	2	31	2	2	1	0	100	2 710
Svensk bakgrund	12	5	6	3	4	15	4	4	2	2	41	1	2	1	1	100	5 106
Utländsk bakgrund	12	5	2	4	4	13	6	3	2	2	40	2	4	0	1	100	514
Tjänstemän	12	5	6	4	3	16	4	4	3	2	36	2	2	0	1	100	2 948
Arbetare	12	5	4	2	5	12	3	3	1	2	47	2	2	0	1	100	1 618
Jordbrukare	6	0	6	2	7	17	0	9	0	2	50	0	2	0	0	100	44
Företagare	12	5	6	2	3	14	3	4	2	2	42	1	4	0	1	100	470
Ren landsbygd	9	4	5	1	4	13	3	3	1	4	47	2	3	0	1	100	807
Mindre tätort	12	4	6	3	3	13	3	3	2	2	44	2	3	0	0	100	1 020
Stad/större tätort	12	4	5	3	4	15	3	4	2	2	40	1	2	0	1	100	2 718
Sthlm, Gbg, Malmö	16	6	5	3	2	16	7	3	3	2	33	1	2	1	0	100	969

Källa: Valforskningsprogrammet, Göteborgs universitet: Valundersökningen 2022.

Kommentar: Kategorierna kombinerar uppgifter om tidpunkt för röstränsbeslutet med uppgifter om partibyte. Frågan om tidpunkt för röstränsbeslut lyder "När bestämde du dig för vilket parti du skulle rösta på i årets riksdagsval?". Endast personer som röstat på något av de åtta riksdagspartierna i valen 2018 och 2022 ingår i analysen. Resultaten har viktats mot de officiella valresultaten. Stab=röstade på samma parti 2018 och 2022; Inom MV=inomblocksbyten bland mitten-vänsterpartier; Inom MH=inomblocksbyten mellan mitten-högerpartier; MH→MV=blockbyten från mitten-högerparti till mitten-vänsterparti; MV→MH=blockbyten från mitten-vänsterparti till mitten-högerparti.

De mest stabila väljarna som sedan länge vetat hur de ska rösta återfinns i störst utsträckning bland de äldsta och de lägst utbildade väljarna. I den äldsta väljargruppen 75+ är det drygt hälften (55 procent) som tillhörde denna till synes orubbliga skara. Motsvarande andel bland de väljare som endast har obligatorisk grundskola var hela 63 procent. Förklaringen ligger i att det är i dessa generationer vi fortfarande återfinner många av det gamla industrisamhällets starkt partiidentifierade väljare. Bland starkt övertygade partianhängare finner man som väntat en mycket hög andel stabila partiväljare som uppger att de bestämt partivalet sedan länge (79 procent). De stabila väljarna är följaktligen, som väntat, särskilt representerade bland de som röstade på Socialdemokraterna i 2022 års riksdagsval (49 procent). Men även Vänsterpartiets (50 procent) och Sverigedemokraternas väljare

(53 procent) bestod 2022 av en stor andel ”färdigtänkta” väljare som bestämt partivalet sedan länge och som höll fast vid sitt beslut från 2018. Det är förstås en tillgång för ett parti att kunna räkna med att omkring hälften av partiets röster i ett kommande val *förmodligen* är säkrade.

Bland de väljare som är senare till beslut återfinns inte oväntat färre stabila partiväljare *totalt sett*. Men relativt sett finns det dock stora grupper helt stabila väljare även bland dem som bestämmer partivalet sent. Intressant nog består alltså även gruppen som uppger att de bestämt partivalet ”tidigare under hösten eller sommaren” av drygt hälften stabila partiväljare (14,6 procent). Och bland de väljare som uppger att de beslutat partivalet sista veckan är andelen helt stabila väljare också hög (12,3 procent) i förhållande till de andra grupperna av bytare. Även bland väljare där tidpunkten för beslut ligger nära valet väljer alltså ungefär halvparten att rösta på precis samma parti som de gjort fyra år tidigare. Det kan tolkas som att de har använt inledningen av valrörelsen för att ompröva tidigare röstningsbeslut, alternativt för att återbekanta sig med de politiska alternativen i svensk politik. En stor andel av väljarna tycks hålla dörren öppen för att byta parti även nära inpå valdagen. Men i avgörandets stund håller den stora merparten fast vid sin ursprungliga idé om partivalet. Mer ofta än sällan handlar det om samma parti som förra gången. Vi konstaterar alltså att även bland de väljare som uppger att de bestämmer sig sent finns en påtaglig stabilitet i partivalet.

Vi skiftar nu fokus från de stabila väljarna till de som bytte parti 2018–2022. Närmare bestämt vill vi försöka studera bytarmönster bland de väljare som bestämde partivalet nära inpå valet, och särskilt balansen mellan de blockbytare som potentiellt kan ha fällt avgörandet i valet 2022. I vilka väljargrupper gick mitten-högerpartierna särskilt bra bland de sent blockbytande väljarna? Och omvänt, i vilka väljargrupper fanns det ett flertal sent beslutande blockbytare som valde att rösta på ett mitten-vänsterparti?

Vi börjar med att konstatera att de flesta blockbytare återfinns i väljargrupper som bestämde partivalet sent: 6,3 procent av samtliga väljare var sena blockbytare, ytterligare 4,0 procent bestämde sig att byta block under sommaren och ytterligare 1,3 procent var blockbytare som vetat hur de skulle rösta sedan länge – vilket summerar till totalt 11,5 procent blockbytare (jfr kapitel 28).⁶²

Som vi konstaterat tidigare var det något fler väljare som bytte från ett mitten-vänsterparti till ett mitten-högerparti än tvärtom. Trafiken över de nya blockgränserna var nästan lika stor men dragkampen om blockbyterna slutade i en knapp seger för mitten-höger. I den här analysen handlar det om totalt 6,1 procent som bytte från vänster till höger och 5,4 procent från höger till vänster – en övervikt med sju tiondelar till förmån för, som det lät under valrörelsen, ”Ulf Kristerssons sida av politiken”.

Hur var det då bland de sent beslutande väljarna? Bland de väljare som beslutade sig sista veckan finns en liten men signifikant ”blåförskjutning” bland blockbyterna, det vill säga det var något fler som bytte högerut än som bytte vänsterut

⁶² Med de nya blocken i svensk politik skattades andelen blockbytare i kapitel 28 till 11,2 procent. I tabellen 34.1 skattas samma grupp blockbytare till 11,5 procent, och avrundat till 12 procent. Skillnaden mellan analyserna är att i kapitel 28 ingår även väljare som röstat på övriga partier med i procentbasen.

(3,5 mot 2,8 procent) ($p=.03$). I grupper som bestämde partivalet tidigare än så ser vi istället ett par tiondelar fler väljare som bytte vänsterut än som bytte högerut, men det handlar då om så små skillnader att de inte är statistiskt signifikanta. Med andra ord kan man lika gärna säga att det inte fanns någon vinnare eller förlorare i blockstriden bland de väljare som bestämde sig under sommaren eller som visste sedan länge hur de skulle rösta – de strömmarna över blockgränserna tog helt ut varandra.

Tabell 34.1 (forts.)

	Bestämde mig sista veckan					Bestämde mig under hösten eller sommaren					Visste sedan länge					sum	n
	Stab	Inom	Inom	MH	MV	Stab	Inom	Inom	MH	MV	Stab	Inom	Inom	MH	MV		
		MV	MH	MV	MH		MV	MH	MV	MH		MV	MH	MV			
Samtliga	12,3	4,5	5,3	2,8	3,5	14,6	3,8	3,5	2,1	1,9	40,5	1,5	2,4	0,5	0,7	100	5 620
Mycket intr	9	4	5	2	2	13	5	4	2	2	47	2	2	1	1	100	1 094
Ganska intr	11	5	5	3	3	16	4	4	3	2	40	1	2	0	1	100	2 975
Inte särskilt/allt intr	18	5	5	4	6	13	2	3	2	2	35	1	3	0	1	100	1 482
Låg kunskap	16	6	5	3	5	12	3	2	2	2	39	1	2	1	1	100	1 009
Medel kunskap	12	5	5	3	4	18	4	4	2	2	36	1	2	0	1	100	1 191
Hög kunskap	11	3	5	3	3	16	4	5	2	1	40	2	2	1	1	100	1 344
Låg medieexp	16	7	5	3	4	12	3	3	2	1	37	1	3	1	1	100	622
Medel medieexp	12	6	4	3	3	18	4	4	2	2	39	1	1	0	1	100	921
Hög medieexp	13	4	6	3	5	17	4	5	3	2	33	1	2	0	1	100	935
Övertygad partianh	3	1	2	0	0	8	2	0	0	1	79	2	1	0	1	100	523
Partianhängare	9	3	2	1	2	18	3	3	1	1	52	1	2	1	0	100	434
Endast partipref	15	6	6	3	3	18	4	5	2	2	30	2	3	1	1	100	1 933
Ingen partipreferens	18	6	9	6	9	14	4	4	5	3	18	1	2	1	0	100	577
Långt till vänster	8	11	0	1	1	12	10	0	1	0	51	5	0	0	0	100	1 035
Något till vänster	13	10	1	2	2	18	7	0	3	1	40	2	0	1	0	100	1 022
Varken t v eller t h	15	5	4	8	7	14	4	2	5	2	31	1	0	1	1	100	777
Något till höger	16	2	9	5	7	18	1	6	3	4	25	0	3	1	1	100	1 120
Långt till höger	10	0	9	1	1	12	0	8	0	2	50	0	6	0	1	100	1 234
Vänsterpartiet	10	8	–	1	–	15	9	–	1	–	50	6	–	1	–	100	351
Miljöpartiet	13	26	–	2	–	18	18	–	1	–	17	4	–	1	–	100	386
Socialdemokr	11	6	–	5	–	15	7	–	4	–	49	3	–	1	–	100	1 937
Centerpartiet	19	10	–	17	–	20	5	–	10	–	16	0	–	2	–	100	432
Liberalerna	17	–	26	–	17	12	–	11	–	4	11	–	2	–	1	100	325
Kristdemokr	16	–	17	–	6	16	–	12	–	4	24	–	4	–	0	100	323
Moderaterna	18	–	8	–	7	17	–	5	–	5	36	–	3	–	1	100	1 065
Sverigedemokr	5	–	7	–	5	9	–	7	–	3	53	–	7	–	2	100	801

Källa: Valforskningsprogrammet, Göteborgs universitet: Valundersökningen 2022.

Kommentar: Kategorierna kombinerar uppgifter om tidpunkt för röstringsbeslutet med uppgifter om partibyte. Frågan om tidpunkt för röstringsbeslut lyder "När bestämde du dig för vilket parti du skulle rösta på i årets riksdagsval?". Endast personer som röstat på något av de åtta riksdagspartierna i valen 2018 och 2022 ingår i analysen. Resultaten har viktats mot de officiella valresultaten. Stab=röstade på samma parti 2018 och 2022; Inom MV=inomblocksbyten bland mitten-vänsterpartier; Inom MH=inomblocksbyten mellan mitten-högerpartier; MH→MV=blockbyten från mitten-högerparti till mitten-vänsterparti; MV→MH=blockbyten från mitten-vänsterparti till mitten-högerparti.

Resultaten stärker bilden av att mitten-högerpartierna vann valet sent, under sista veckan av valrörelsen. De för regeringskiftet utslagsgivande nettorörelserna i väljarkåren ägde i huvudsak rum bland väljare som beslutade partivalet sent.

Ser vi till demografiska grupper är övervikten för byten högerut bland sent beslutande blockbytare signifikant större bland yngre (6 mot 2 procent), bland lågutbildade (3 mot 1 procent) och bland arbetare (5 mot 2 procent). I kategorin boende på ren landsbygd finns en motsvarande blåförskjutning bland de sent beslutande väljare (4 mot 1 procent) men den nettorörelsen återfinns även bland landsbygdsbor som beslutade partivalet tidigt.

När det gäller de politiska faktorerna finns signifikanta skillnader främst när det gäller svagt partiidentifierade väljare. Bland väljare som inte kan eller vill uppge en partipreferens var det en tydlig övervikt för sena blockbyten högerut (9 procent) jämfört med sena blockbyten vänsterut (6 procent). Det är konsistent med resultaten som visar att det tenderade att vara större högerförskjutning bland personer med lågt politiskt intresse och låga politiska kunskaper – grupper som brukar kännetecknas av svag partiidentifikation.

Vi har redan konstaterat att småpartiernas väljare var överrepresenterade bland sent beslutande väljare (jfr kapitel 33). När vi undersöker detta samband mer detaljerat i kombination med olika bytesbeteenden framkommer flera intressanta resultat. Bland Miljöpartiets väljare 2022 var 26 procent sent rekryterad från andra partier inom mitten-vänsterblocket. Och totalt var det 43 procent av Liberalernas väljare som bestämde sig sent – 26 procent kom från mitten-högerpartier och 17 procent anslöt från mitten-vänsterpartier. De två partier som erhöll flest taktikröster i valet 2022 (jfr kapitel 26) skiljer sig alltså åt på följande sätt: Medan Miljöpartiet så gott som uteslutande drog sent beslutande väljare enbart från det egna blocket lyckades Liberalerna även att dra väljare över blockgränsen. Det lilla Liberalernas sena vinster över blockgränsen var nästan lika stora – även räknat i absoluta tal – som vinsterna för de betydligt större högerpartierna Sverigedemokraterna och Moderaterna.

Vårt stora fokus på sent blockbytande väljare kan givetvis ifrågasättas. I en demokrati väger ju alla röster lika. Alla de 6 477 970 röster som avgavs i riksdagsvalet 2022 har i lika hög utsträckning varit med och format det slutliga aggregerade valresultatet. Vid valurnorna spelar det ju ingen roll om det handlar om en sedan länge genomtänkt röst från en politiskt kunnig och välinformerad väljare eller om rösten är ett resultat av ett sent impulsivt infall från en politiskt alienerad väljare. För dagskassan i en butik är den första och sista kundens spenderande lika viktig. Ändå fokuserar vi gärna på blockbytare och sent beslutande eftersom de representerar gruppen väljare som är mer flytande än andra mer stabila väljargrupper och vars ställningstaganden i praktiken har stora implikationer för valutgången.

Fler mätningar om subjektiv tidpunkt för partibyte

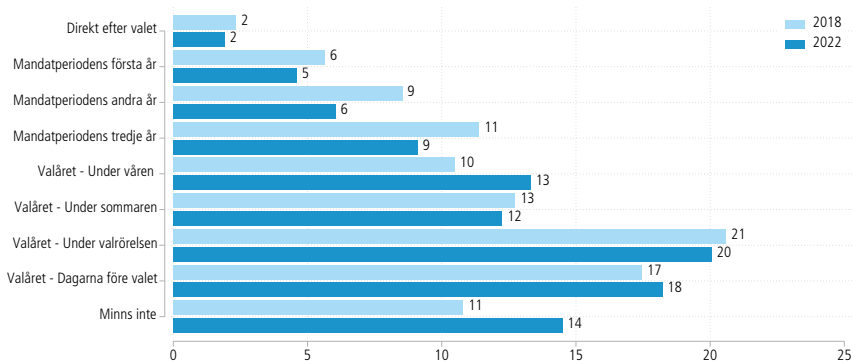
I valundersökningarna har vi försökt utveckla forskningen om tidpunkt för beslut genom att ställa mer preciserade frågor om när under mandatperioden väljarna egentligen bestämt sig för att byta parti. Bakgrunden är misstanken att huvuddelen av partibytarna inte äger rum under valrörelserna utan tidigare under mandatperioderna. Frågan är betydelsefull ur ren opinionsbildningssynpunkt: När i tiden äger de väljarrörelser mot partierna så hett önskar sig egentligen rum? (jfr analyserna i kapitel 36).

Våra mätningar av *subjektiv* tidpunkt för partibyte bekräftar bilden att merparten av partibytarna äger rum före den egentliga valrörelsen tar sin början. I Valundersökningens eftervalsstudier 2018 och 2022 frågade vi partibytarna själva om *när* de bytt parti. Frågan vi ställde till de som röstat på olika partier i de två senaste riksdagsvalen var ”Ungefär när under mandatperioden bestämde du dig för att byta parti?”. Hela åtta olika svarsalternativ erbjöds respondenterna (se figur 34.1).

Resultaten är likartade mellan de båda undersökningsåren. De visar att nästan var sjunde partibytare svarar att de inte kommer ihåg tidpunkten för partibytet (14 procent 2022) – ett svar som rimligen behöver tolkas i linje med slutsatsen att partibytet åtminstone inte ägt rum i närtid. Vid valet 2022 uppgav två procent att de bytt parti direkt efter valet 2018, fem procent under mandatperiodens första år, sex procent under mandatperiodens andra år och nio procent under mandatperiodens tredje år. Om man summerar dessa svar är det sammanlagt närmare fyra av tio partibytare som sannolikt och enligt egen utsaga bytt parti innan valåret 2022 tog sin början.

Går vi in i valåret uppger 13 procent av partibytarna att de bytte parti redan under valvåren. Ytterligare 12 procent av partibytarna berättar att de bytt parti under sommaren inför valet. Sammanräknat utgör de tidiga valårsbyttarna i så fall ungefär var fjärde partibytare (25 procent).

Figur 34.1 Väljarna preciserar sig vad beträffar tidpunkt för partibyte, 2018 och 2022 (procent)

Källa: Valforskningsprogrammet, Göteborgs universitet: Valundersökningen 2018 och 2022.

Kommentar: Frågan om tidpunkt för partibyte ställdes i en av Valundersökningens eftervalsenkäter. Totalt antal svarande är 636 partibytare 2014–2018 och 676 för 2018–2022. I analysen ingår endast de som enligt röstlängderna röstade 2014 och 2018 respektive 2018 och 2022, och som tidigare uppgett att de bytt parti mellan de två valen. Resultaten har viktats mot de officiella valresultaten 2018 och 2022.

De två sista svarsalternativen handlar om partibytan under valrörelserna. Andelen partibytare som uppger att de bestämt partivalet ”under valrörelsen” är 20 procent och ”dagarna före valet den 9 september” ytterligare 18 procent.

Nästan fyra av tio partibytare säger sig alltså ha bytt parti under valrörelserna (38 procent vid båda valen 2018 och 2022) av samtliga partibytare. Omräknat till

samtliga partiväljare – totalt var det som bekant 36 procent av partiväljarna som bytte parti mellan valen – motsvarar denna andel ungefär 14 procent av väljarkåren ($.38 * .36 = .14$). Det är en skattning som ligger mycket nära den uppgift för andel partibytare under valrörelsen som vi beräknat genom att jämföra uppgifter om röstningsintention före valet med uppgifter om partival från efter valet (se kapitel 39). Den subjektiva frågan om tidpunkt för partibyte tycks med andra ord bekräfta att ungefär var sjunde väljare byter parti under en svensk valrörelse.

Hittills har vi litat på väljarnas egna vittnesbörd om vid vilken tidpunkt de fattat sitt röstningsbeslut. Men som vi tidigare varit inne på kan vittnesbörd om sena beslut också vara en del av en självbild som väljarna vill måna om: jag är minsann en självständig rationell väljare som avvaktar med slutligt beslut till dess all valrörelseinformation är tillgänglig.

Sista veckan tycks ha blivit avgörande för kampen om regeringsmakten: en något större andel väljare som från mitten-vänsterblocket till mitten-högerblocket 3,5 procent) än tvärtom (2,8 procent).

En fjärdedel av både Miljöpartiets och Liberalernas väljare bestämde sig under sista veckan för att byta från ett annat parti i samma block.

Hälften av partibytarna byter parti innan valsommaren tar sin början. Fyra av tio partibytare byter parti under valrörelsen.